

MODERSMÅLET I, PROVET I TEXTKOMPETENS 5.2.2015 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll och poängsättningar som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Beskrivningen av svaren i textkompetensprovet gäller endast innehållet i ett gott svar. Övrigt som bör beaktas vid bedömningen har beskrivits i de bedömningskriterier som ingår i studentexamensnämndens föreskrifter för provet i modersmålet.

www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/sv_foreskrifter_modersmalet.pdf

Uppgift 1

Texten är ett utdrag ur en roman, d.v.s. det är frågan om fiktion. Den påminner om en faktatext skriven av en sakkunnig och kunde vara en artikel i ett uppslagsverk. Texten handlar om en fiktiv varelse, ett troll, som beskrivs som en existerande djurart. Enligt konventionerna för en text i ett uppslagsverk presenterar texten trollets historia, geografiska spridning, observationer (t.ex. i naturen, i sagor och i folktraditionen) samt olika teorier om och synpunkter på troll. Liksom i ett uppslagsverk ska texten ge en tillförlitlig helhetsbild av det fenomen som beskrivs, i det här fallet trollet.

Romanutdraget påminner också strukturellt om en faktatext. I inledningen nämns källan (en webbadress inkl. klassifikation), som ger beskrivningen av trollet en "zoologisk" grund. I varje stycke presenteras olika perspektiv och vetenskapliga teorier, vilket bidrar till att förstärka intrycket av tillförlitlighet och trovärdighet. Hela texten genomsyras av ett argumentations-sätt som påminner om vetenskaplig logik.

Språket och stilen i utdraget ger intryck av en objektiv och neutral text skriven av en sakkunnig. I texten används t.ex. rikligt med passivformer, vilka osynliggör författaren och lyfter textens abstraktionsnivå till en allmängiltig nivå. Bruket av klassificerande naturvetenskapliga facktermer ("primater", "konvergent evolution", "hominiderna") och bruket av latin förstärker intrycket av en faktatext.

1–2 poäng:

Examinanden har identifierat enstaka typiska drag för en faktatext, men observationerna förblir lösryckta.

3–4 poäng:

I svaret analyseras de typiska dragen för en faktatext med fokus på innehåll, struktur, språk eller stil.

5–6 poäng:

Svaret vittnar om medvetenhet om hur konventionerna för en faktatext skapar intrycket av sakkunskap i romanutdraget. Helhetsbilden uppstår genom noggranna observationer om innehållet, strukturen, språket och stilen.

Uppgift 2

Johanna Sinisalos roman är en skönlitterär och fiktiv text där drag som är typiska för en faktatext används som medel.

I ett gott svar märks det att examinanden observerat textens orealistiska utgångspunkt: en fiktiv varelse, trollet, behandlas som en existerande, levande varelse. Beskrivningen av trollets zoologiska historia fördunklar gränsen mellan fakta och fiktion: trollet ställs i släktskapsförhållande till okapin, komodovaranen och jättepandan. Beskrivningens exakta och fantasifulla detaljer avslöjar att det är frågan om fantasi.

Förutom innehållet avslöjar bl.a. följande aspekter att texten är fiktiv:

- leken med konventionerna för en faktatext (t.ex. intertextualitet)
- språket och stilen med parodiska och humoristiska drag
- de påhittade latinska termerna (t.ex. "Felipithecus trollius")
- leken med auktoriteter ("det aktade sällskapet Societas pro Fauna et Flora")
- de otillförlitliga sakuppgifterna ("nordisk grottapa", "kadavret av ett fullvuxet troll")
- överdrifterna (namn, siffror, procentandelar).

1–2 poäng:

Romanutdragets fiktiva karaktär motiveras med att trollet är en sagofigur och genom enstaka övriga iakttagelser.

3–4 poäng:

Fiktionen motiveras med några observationer om innehåll, språk och stil.

5–6 poäng:

Svaret innehåller exakta observationer om innehållet, språket och stilen. Observationerna fungerar som en motivering till varför romanutdraget är fiktion. Svaret visar att skribenten förstår att texten är en parodi och att leken med konventioner är ett medel som används i fiktiva texter.

Uppgift 3

Den historiska kontext där avsnittet om telefonetikett kommit till framgår genom utgivningstidpunkten (1925) samt genom avvikelser i språket, teknologin och umgänges- och tilltalsvanorna.

Utgivningstidpunkten: Titelbruket och hövligheten vittnar om en samhällelig hierarki. Man talar om personerna med titel och efternamn ("herr Andersson", "ingenjör Skönberg") eller endast titel ("inspektorn"). Boken riktar sig främst till män och visar en nedlåtande syn på kvinnor. Det finns uppenbarligen lite telefoner eftersom telefonnumret som nämns i texten består av endast fyra siffror (5416).

Språket: Texten är skriven på ett ålderdomligt sätt. Stilen är gammaldags och formell, men ändå lekfull. Vissa ordval och uttryck ("nödgats ägna sig åt", "lända till bättring") och verb-böjningen ("de låta vänta", "mottager") avslöjar att texten inte kommit till på 2000-talet.

Teknologin: Telefonsamtalet går inte direkt till mottagaren, utan förmedlas av en central, där en telefonissa kopplar telefonsamtalet till mottagaren. Både den som ringer upp och den som tar emot samtalet kan låta den andra vänta innan samtalet kopplas.

Umgänges- och tilltalsvanorna: Av texten framgår bl.a. att det år 1925 uppenbarligen var viktigt att inleda och avsluta samtal på ett hövligt sätt och att det var vanligt att tilltala varandra med titel och efternamn. I texten rekommenderas det att man svarar i telefonen med sitt telefonnummer. Att ringa någon ses som ett besvär, varför samtalen ska vara korta och koncisa.

1–2 poäng:

Svaret innehåller enstaka språk- och innehållsrelaterade observationer om hur texten i fråga skiljer sig från dagens texter.

3–4 poäng:

I svaret grupperas de upptäckta skillnaderna i innehållsliga drag och språkliga drag.

5–6 poäng:

Svaret innehåller exakta och relevanta iakttagelser om textens tidskontext. Svaret visar hur kontexten kommer till uttryck i innehållet, språket och stilen.

Uppgift 4

Sångtexten Mors lilla Olle innehåller en skönlitterär berättelse. Berättelsen går bl.a. att analysera och tolka med fokus på följande aspekter:

- berättartekniska medel (fiktiva huvudaktörer, berättare, miljö och tidsförlopp)
- berättelseformen (intrig, repliker, inledning, vändpunkt, avslutning)
- bildspråk (allegori, metafor, liknelse).

I sångtexten förekommer tre huvudaktörer med olika roller: Mor, lilla Olle och björnen. Lilla Olle är huvudpersonen som beger sig bort från sitt hem (det trygga och bekanta) och möter en björn (det främmande, lockande). Tematiken i sångtexten kan tolkas på olika sätt, t.ex. som ett möte med det främmande eller förbjuden vänskap. Mor representerar auktoriteten, hemmet och tryggheten, medan björnen representerar det främmande och farliga, men samtidigt lockande. Lilla Olle är den oskuldsfulla och nyfikna parten i berättelsen.

1–2 poäng:

Sångtexten behandlas som en skönlitterär berättelse med intrig och tre fiktiva aktörer.

3–4 poäng:

Svaret analyseras och tolkas som en skönlitterär berättelse med hjälp av litteraturanalytiska redskap.

5–6 poäng:

Sångtexten analyseras och ger upphov till en välgrundad tematisk tolkning av berättelsen.

Uppgift 5

Båda texterna för fram synpunkter på hur man borde förhålla sig till Arktis. Medan Carl Haglund ser Arktis som en ekonomisk och politisk möjlighet för Finland, är syftet med Greenpeace-artikeln att argumentera för varför Arktis bör bevaras som det är. Den ena texten **argumenterar** alltså **för** och den andra **emot** utnyttjandet av resurserna i Arktis. **Premisserna** och **värderingarna** i de båda texterna framgår bl.a. genom **värdeomdömen** och **exemplifieringar**.

I en argumentationsanalys av Carl Haglunds text kan man identifiera t.ex. **tesen**: Finland bör se Arktis som en möjlighet eftersom det världspolitiska intresset för Arktis har ökat kraftigt tack vare de ekonomiska möjligheter som finns där. Ett **argument som stöder tesen** kan vara t.ex. att Finland har möjligheter att förtjäna pengar genom isbrytartjänster, skeppsbyggnadskunnande, oljebekämpningskunnande och miljötekniskt kunnande. Haglunds syn på exploateringen av Arktis förefaller att vara oproblematisk. Miljöproblematiken nämns i en mening där han konstaterar att områdets miljövärden inte får glömmas.

Retoriskt är Carl Haglunds text "Arktis erbjuder nya möjligheter" en undervisande text där han beskriver regeringens arktiska strategi. Haglund använder sig huvudsakligen av **ekonomisk-politiska och rationella argument**. **Stilen** är nyanserad och saklig och ifrågasätter inte en exploatering av Arktis.

Artikeln "Varför Arktis är så viktig" har publicerats på Greenpeace Sveriges webbplats. Retoriskt ska texten **väcka känslor** i högre grad än Carl Haglunds text. Texten besvarar frågan varför Greenpeace prioriterar Arktis. Den är **illustrerad** med ett fotografi av en isbjörn som lättjefullt sträcker på sig. **Tesen** som Greenpeace driver kan vara t.ex. att exploateringen av Arktis utgör ett av de allvarligaste hoten mot jorden. Ett **argument som stöder tesen** kan vara t.ex. att den globala uppvärmningen slår speciellt hårt mot Arktis, vilket därmed hotar hela världen.

Greenpeaces text innehåller många **värdeladdade ord** och **tillspetsade uttryck** ("allvarligaste hoten mot vår planet", "bråttom", "utsatthet", "spjutspets för oljebolagen", "katastrofala följder", "vansinne"). Texten anger inga **källor** i sin listning av hot förknippade med exploateringen av Arktis. **Tilltalet** i artikeln är talspråkligt och direkt, i texten används till exempel pronomenen vi, vår och er för att skapa en gemenskap med läsaren (vi och vår används dock inkonsekvent, ibland för att beteckna Greenpeace, ibland för att beteckna mänskligheten).

1–2 poäng:

Examinanden har observerat enstaka skillnader i argumentationen mellan de två texterna.

3–4 poäng:

I svaret analyseras, namnges, och jämförs argumentationen i de två texterna, t.ex. med fokus på tes, argument och retoriska medel.

5–6 poäng:

Svaret visar att argumentationen i de två texterna består av teser, argument, premisser och retoriska medel. Jämförelserna är välgrundade och iakttagelserna centrala.